

Hospodářské noviny, 24. 7. 2008

Libor Dušek, Štěpán Jurajda: Co Nečasova penzijní reforma dokáže - a co ne

Po letech diskusí přichází ministr Nečas s návrhem na vyvedení, tzv. opt-out, asi desetiny odvodů na důchodové pojištění do soukromých penzijních fondů. První reakce na tento návrh jsou rozpačité a většina komentátorů se ptá, jestli to není málo.

Stát slibuje, nač nemá

Současné státní penze jsou velmi solidární. Lidé s nadprůměrnými platy a odvody mohou očekávat penze jen o málo vyšší než ti s nízkými platy. Náš penzijní systém se především stará o to, aby každý pracující měl zajištěnou minimální důstojnou podporu ve stáří.

Solidarita má ale své náklady. Z tisícikoruny odvedené na důchodové pojištění z nadprůměrné mzdy se v podobě budoucí penze vrátí pouhá stokoruna. Odchod do důchodu tak pro mnohé představuje výrazný propad životní úrovně. Kromě solidárního (minimálního) důchodu má smysl odměňovat vyšší mzdy vyšším důchodem a motivovat pracující ke spoření na důchod. Takové "zásluhové" penze lze zavést v rámci státního systému, ale jde pouze o teorii. Politická logika státních penzí bude totiž v budoucnu směřovat k ještě větší solidaritě.

Snad každý už ví, že stát dnes slibuje penze, na které nebude mít. Vlády se budou snažit udržet minimální výši penzí a nebude se jim v rozpočtu dostávat peněz - budou tak muset snížit vyšší penze na stejné minimum pro všechny.

Opt-out ano, ale...

Opt-out nabízí možnost, jak ochránit "zásluhové" penze proti politickým zásahům - soukromé peníze bude stát těžko přerozdělovat. Návrh ministra Nečase navíc nutí střadatele, aby k třem procentům mzdy, které si vyvedou na své soukromé účty, přidali další tři procenta ze své kapsy. Podporuje tedy úspory a svou roli má.

Druhou hlavní úlohou opt-outu je rozložení rizika. Politici rádi tvrdí, že penze od státu znamenají jistotu, aspoň ve srovnání s penzijními fondy, kde hrozí riziko nízkých či záporných výnosů. Jenže ta státní jistota dostává na frak při penzijních reformách, které zvyšují daně, snižují penze a oddalují důchodový věk. Například penzijní reforma z roku 2003 snížila penzijní bohatství (tj. suma očekávaných budoucích důchodů mínus suma očekávaných budoucích příspěvků) většiny zaměstnanců o 50 až 160% průměrné roční mzdy.

Navíc se dá těžko odhadnout, jak tyto reformy ovlivní právě mě - kdy bude daná změna přijata, které ročníky postihne víc, atd. Proti těmto rizikům se lze bránit právě převedením části důchodového pojištění z rukou státu do soukromých fondů, v duchu známé rady investorům "nedávejte všechna vejce do jednoho košíku".

Co ale tento opt-out rozhodně neřeší, je problém chybějících prostředků na budoucí důchody. Jen pro připomenutí: bavíme se tu o závazcích v rozsahu násobků hrubého domácího produktu. Ani rozměrem velký opt-out by tento problém zásadně neřešil.

Mládež se nemůže bránit

Pokud by totiž dnešní zaměstnanci převedli velkou část svých odvodů na důchodové pojištění do soukromých penzijních fondů, nezbylo by státu než si na současné důchody půjčit, tj. vydat státní dluhopisy, které si koupí zase penzijní fondy.

Místo danění pracujících si tak stát na důchody půjčuje, což nic nemění na faktu, že tyto dluhy budou ze svých daní splácet mladší a příští generace. Změna je především v tom, že dluhy jsou vidět - dluhy, které dnes stát jakoby nemá, protože nastanou až za pár let.

Málokdo si uvědomuje, že penzijní reforma v podstatě nemůže vyřešit problém zadlužení současného penzijního systému. Hlavním obsahem penzijní reformy je tak mezigenerační rozložení nákladů na chybějící důchody. Poměr pracujících k důchodcům poklesne. Generacím padesátníků až sedmdesátníků už byly slíbeny valorizované penze, dnešní mladší také očekávají, že za své odvody něco dostanou. To, že se kromě hodně odloženého prodloužení věku odchodu do důchodu s penzemi zatím nic zásadního neděje, znamená, že se toho děje víc než dost!

Dnešní školní mládež bude tyto dluhy splácet a nemůže se bránit: k volbám nechodí. Rozumná reforma by náklady rozdělila mezi generace rovnoměrně, neodložila by je do budoucna. Co je lepší: když rodiče berou 40 tisíc (včetně důchodů a zdravotní péče) a jejich děti (až dospějí) 10 tisíc, nebo když rodiče i děti berou 25 tisíc?

Tři procenta nemusí stačit

Mezigenerační sdílení těchto nákladů je skutečným jádrem reformy. Magická řešení neexistují. Nenabízí je ani opt-out, ani prodej státního majetku. Stát sice může prodat ČEZ a jiné zbylé státní firmy, a získá tak hned spoustu peněz. Jenže ten prodej může udělat i bez penzijní reformy a výnosy použít na stavbu silnic, modernizaci železnic, umoření dluhů...

Díky oddalování reformy se náklady chybějících penzí pouze přesouvají na mladé a příští generace. Stát nakonec bude muset zvýšit daně, snížit důchody a vydat dluhopisy. Bez velkého opt-outu k tomu dojde o něco později. I malý opt-out přispívá k zviditelnění nákladů na budoucí penze a může přimět politiky k zodpovědnějšímu chování. To je jeho třetí důležitá úloha. Tři procenta pomohou, ale nemusí stačit.

Autoři přednášejí na CERGE-EI, společném pracovišti Akademie věd a UK